

EU-ANNO Masterclasses 28-05-2014

Masterclass 8 – Innovatie MKB & Onderwijs

Masterclass 9 – Agribusiness

Masterclass 10 – Biobased Economy

Samenvatting	3
Programma 28-05-2014	5
Opening	5
Plenaire aftrap	5
Innovatiehuis Lauwersdelta	6
Masterclass 8 – Innovatie MKB & Onderwijs	6
<i>Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân</i>	7
<i>De discussie</i>	7
Masterclass 9 – Agribusiness	8
<i>AgroAgenda Noord-Nederland</i>	9
<i>Vitale Grond - Voedsel Gezond</i>	9
<i>De discussie</i>	10
Masterclass 10 – Biobased Economy	11
<i>Wat is Biobased Economy?</i>	11
<i>Green Economy Project De Kruidhof</i>	13
<i>De discussie</i>	14
Plenaire terugkoppeling	15
Conclusies	16
Hoe nu verder?	16

Inhoud

Samenvatting

Masterclass 8 - Innovatie MKB & Onderwijs (p. 6 - 8)

- Er is op zich geen reden tot ontevredenheid. We hebben drie goede spelers om MKB en onderwijs te verbinden, elk met een sterke kant:
 - Innovatiehuis – weet vooral ondernemers goed te vinden
 - Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân – heeft sterke lijnen naar onderwijs en onderzoek
 - Gouden Driehoek – steekt sterk in op ondersteuning bij beroepskeuze en dus type vervolgopleiding
- Toch kan het beter: Het schort aan samenwerking
- We leveren
Met z'n drieën samen hebben we veel te bieden:
 - Per project een breed spectrum aan partners uit MKB, onderwijs en overheden, maatschappelijke spelers
 - Per project: een instrument, een structuur, en een systeem, vooral voor nieuwe en effectieve vormen van LLL
 - We kunnen daardoor zorgen voor de voorwaarden van smart, sustainable en social inclusive growth
- We zoeken:
 - Content via projecten; we willen aanschuiven op inhoud
- Waar ligt de urgentie?
 - Noodzaak tot transitie en systeeminnovatie
 - Nieuwe wegen voor LLL

Masterclass 9 - Agribusiness (p. 8 - 11)

- Twee inleidingen: over AgroAgenda en Belang van gezonde bodem
- Een gezonde bodem biedt kansen om sectoren en hun verschillende doelen met elkaar te verbinden:
 - water,
 - gezondheid,
 - kringlopen,
 - recreatie

Masterclass 10 - Biobased Economy (p. 11 -15)

- Twee presentaties: definitie van en voorbeelden voor Biobased Economy, en een concept voor een nieuw INTERREG-project rond De Kruidhof
- In de discussie ging het vooral om de vraag: hoe haal je als regio hier het meeste effect uit en hoe pak je het aan:

- Via een brede kapstok waar je concrete projecten aan ophangt?
- Of via een focus op een aantal majeure en kansrijke projecten
- Conclusie was: Componeer een uniek regionaal verhaal, gebaseerd op verbindende visie
 - Benoem daarin de aanpak voor de drie 'S': hoe draag je bij
 - aan slimme groei (economische dragers),
 - aan duurzame groei (via biobased economy, groene economie, circle economy, kringlopen, ketens sluiten)
 - en aan sociale inclusiviteit (via horizontale en verticale verbinding van alle maatschappelijke spelers – ook hier: ketens sluiten, maar dan van alle belanghebbenden – quadruple helix)
- De urgentie ligt zowel in welzijn als welvaart van de regio

Conclusies (p. 16)

Wat opvalt:

1. We moeten de urgentie (waarom doe je het) en het belang (voor wie doe je het) zo expliciet mogelijk verwoorden
2. We gaan hoe dan ook door met de ontwikkeling van de regio Noordoost Fryslân, als het kan met de EU, maar als het niet kan ook op eigen kracht.

Hoe nu verder? (p. 16)

1. Om te raadplegen: van elke sessie is een verslag gemaakt. De verslagen zijn te downloaden
 - Op de site van Netwerk Noordoost (<http://www.dwaande.nl/>)
 - Op de site van de Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân (<http://kenniswerkplaatsnoordoostfryslan.nl/>)
 - Op de site van Vital Rural area (<http://vitalruralarea.eu>)
2. Van alle 10 MC's komt nog een kort verslag
3. Volgende stap is een analyse van de resultaten (wrap up op 3 juni)
 - Wat is de aanpak?
 - Wat zijn de speerpunten?
 - Zijn er kansrijke projecten voor EU partnersearch?
4. Dit gaan we voorleggen
 - Op de afsluitende partnermeeting van Vital Rural Area (4, 5 en 6 juni in Dokkum)
 - Op de North Sea Conference van INTERREG (25 en 26 juni in Aberdeen)

Programma 28-05-2014

Bearn Bilker , burgemeester Kollumerland c.a	Welkom en opening
Wim Oosterhuis , beleidsmedewerker Dantumadiel / Vital Rural Area	Gemeenschappelijke aftrap
Willem Foorhuis , transitiemakelaar AOC terra	Masterclass 8 – Innovatie MKB & Onderwijs
Attje Meekma , voorzitter VALD	Masterclass 9 – Agribusiness
Wim Oosterhuis , beleidsmedewerker Dantumadiel / Vital Rural Area	Masterclass 10 – Biobased Economy
Trea Tamminga , programmacoördinator Network Noordoost	Gemeenschappelijke terugkoppeling
	Afsluiting en lunch

} Drie parallele masterclasses

Opening

Bearn Bilker heet de aanwezigen welkom in het Innovatiehuis in Buitenpost. Hij licht het doel van de serie masterclasses toe. Het gaat erom voort te bouwen op het succes van Vital Rural Area en op basis van de resultaten nieuwe projecten voor EU-programma's voor te bereiden. In de afgelopen jaren is in de regio veel tot stand gebracht, waaronder ANNO zelf, een netwerk van zes gemeenten die een gezamenlijke visie hebben opgesteld, gebaseerd op een sociaal economisch masterplan.

De masterclasses zijn het huiswerk van de regio om inhoud te geven aan het vervolg. De regio zit vol met creatieve ideeën voor de toekomst. In de masterclasses kunnen die aan de orde komen, om vervolgens gesorteerd te worden en eventueel in juni op de North Sea Conference in Aberdeen aan potentiële EU-partners voor te stellen en af te stemmen met andere EU-regio's.

Plenaire aftrap

Wim Oosterhuis geeft een korte terugblik op Vital Rural Area. Hoofddoel was de versterking van plattelandsgebieden, via een onderverdeling in drie werkpakketten:

1. Versterking van het bedrijfsleven
2. Regiobranding
3. Innovaties in de dienstverlening (met zwaartepunt digitaal)

Binnen elk onderwerp werd onderzocht wat de uitdaging zijn, welke oplossing denkbaar zijn, waar de obstakels liggen en welke gereedschappen ontwikkeld kunnen worden. De resultaten van het project zijn op de site terug te vinden: www.vitalruralarea.eu.

De deelnemers aan de huidige masterclasses zijn uitgenodigd omdat zij betrokken zijn bij ontwikkelingen in de regio en de thema's die vandaag centraal staan. Zij kunnen een bijdrage leveren om samen een slag te maken, zowel voor de toekomst binnen de regio Noordoost Fryslân als ook voor de positie van de regio binnen Europa. Het is niet eenvoudig om specifieke programma's en projecten voor de regio op te zetten. Maar er is al veel bereikt waar we trots op kunnen zijn. Laten we ons daarop concentreren om erop voort te bouwen. Dat is zinvoller dan helemaal bij nul te beginnen.

Innovatiehuis Lauwersdelta

Niels Tel, innovatiemakelaar in het Innovatiehuis, geeft een toelichting over doel, werkwijze en resultaten van het Innovatiehuis Lauwersdelta. (<http://www.lauwersdelta.nl>)

Wat is het? Een regionaal kennis- en netwerkcentrum voor alle ondernemers.

- Biedt een inspirerende werkomgeving voor ambitieuze en vernieuwende ondernemingen uit Noordoost Fryslân en het Westerkwartier.
- Daarom is het ook gevestigd in Buitenpost: binnen 20 minuten vanuit Groningen en Leeuwarden.

Voor wie is het?

- Voor nieuwe en bestaande MKB-ondernemingen met groeiambitie
- Voor start-ups en R&D-afdelingen van gerenommeerde bedrijven van binnen en buiten het Lauwersdelta-gebied.
- Voor alle regionale MKB-bedrijven (kennisuitwisseling en netwerken)

Hoe is het georganiseerd?

- Start-ups kunnen zich vestigen in het Innovatiehuis tegen aantrekkelijke huur. De sfeer is uitdagend, mede door het interieur. Ondernemers prikkelen elkaar en kunnen zich verder ontwikkelen.
- Experts staan klaar voor advies
- R&D – labs komen voor samenwerking
- Hulp van partners kan worden ingeroepen.
- Lauwersdelta functioneert daarnaast als regionaal kennis- en netwerkcentrum dat openstaat voor alle ondernemers.

Masterclass 8 – Innovatie MKB & Onderwijs

Voorzitter Willem Foorhuis heet de aanwezigen welkom. In deze masterclass gaat het om de innovatiegerichte verbinding tussen MKB en het onderwijs. Onderwijs is een Noord-NL goed vertegenwoordigd. Met alle onderwijsinstellingen samen zijn rond de 1 miljard studenturen per jaar beschikbaar. Maar die gebruiken we bij lange na niet. Daarvoor zouden we het onderwijs anders moeten inrichten. Via een Leven Lang Leren en vooral het Regioleren in het groene onderwijs is daar een begin mee gemaakt.

Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân

Rianne Vos licht de werkwijze van de Kenniswerkplaats toe. De belangrijkste speerpunten zijn:

- De vijf O's (Ondernemers, Onderwijs, Onderzoek, Overheden en Omgeving) formuleren hun kennisvragen
- Op die basis stellen zij hun kennisagenda op
- Daarbij volgen zij in Noordoost Fryslân de ANNO
- Tegen de achtergrond van deze twee agenda's wordt het werkprogramma opgesteld, waaraan de regio en het onderwijs zich committeren.
- Binnen elk programma worden projecten voorbereid en uitgevoerd
- De Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân richt zich in eerste instantie op het groene onderwijs, maar ambieert de verbreding naar het grijze onderwijs
- De financiering komt gemeenschappelijk vanuit de regio en het onderwijs.

De discussie

Leidend thema in de discussie is de vraag hoe je binnen deze relatief kleine regio de innovatie-ambities kunt bundelen. Eerder vanochtend is het Innovatiehuis Lauwersdelta voorgesteld. Daarnaast is in de regio de Gouden Driehoek actief. Samen met de Kenniswerkplaats heb je dus drie katalysatoren die complementair aan elkaar zijn. Lauwersdelta heeft een sterke lijn naar ondernemers, de Kenniswerkplaats naar het onderwijs, en de Gouden Driehoek is sterk in de kennisoverdracht van het MKB naar scholieren voordat zij hun keuze voor het voortgezet onderwijs bepalen. Het zou goed zijn om de raakvlakken tussen deze drie scherper te krijgen en goede verbindingen tot stand te brengen.

Waar liggen de kansen:

- In de innovatie-opgaven
 - In de kennismaking met potentiële werkgevers
 - En andersom: in de kennismaking met de potenties van de regio voor werkgevers
- Het zou dus meerwaarde opleveren om het aanbod vanuit het onderwijs en de vraag vanuit het MKB beter op elkaar af te stemmen.

Waar liggen de uitdagingen:

- De agenda's van de regio en het MKB sluiten niet altijd goed op elkaar aan
- Voor MKB'ers is de samenwerking met regio enerzijds en onderwijs anderzijds tijdrovend. Zij moeten in eerste instantie hun zaak runnen.
- Van het MKB worden grotere vraagstukken verwacht. Het moet om meer gaan dan de vraag vanuit een enkel bedrijf.
- **Urgentie:** Creëren van werkgelegenheid heeft urgentie voor de regio. Het MKB zou dus zelf ook een agenda moeten opstellen. Daarbij zouden de 'verbinders' moeten helpen

Vershil in dynamiek:

- Loopt de ANNO wel parallel aan de vraag vanuit het MKB?, of heeft deze laatste een heel andere dynamiek? Het is juist de bedoeling dat de ANNO flexibel genoeg is om daarop in te spelen. Maar de urgentie moet ook niet de waan van de dag volgen. Je moet hier de grote lijnen in zien te herkennen en daarop focus aanbrengen.
- Diezelfde vraag, en hetzelfde antwoord gelden ook voor het onderwijs.

Vershil in niveau:

- We moeten de realiteit in de regio niet uit het oog verliezen. 60% van de diploma's in de regio gaat niet verder dan het VMBO. Je hebt dus te maken met een spagaat:
- Mensen met WO en HBO redden zich wel, maar zij trekken ook vaak weg;
- Mensen met vmbo zijn g=degenen die blijven, maar we spreken telkens over kenniseconomie en weinig over maakindustrie. Die wordt juist weggeautomatiseerd.
- De keuze voor een vervolgopleiding is een belangrijk schakelmoment.

Belang van LLL:

- Je kunt niet je hele verdere loopbaan laten afhangen van een beslissing die je op jonge leeftijd neemt. Juist daarom is LLL zo belangrijk.
- Maar de budgetten voor bijscholing en re-integratie verdwijnen.

LLL anders organiseren:

- Dat betekent dus dat we LLL niet vanuit de sectoren moeten organiseren. Er is behoefte aan LLL in en met de praktijk van e werkvloer, bijvoorbeeld in praktijkcentra. Dit is een taak voor de verbinders als Kenniswerkplaats, Innovatiehuis en Gouden Driehoek.

Ambitieprogramma's:

- Je moet je richten op de ondernemers met potentie. Anders gaan deze zich elders vestigen, terwijl je hen juist nodig hebt voor innovatie in de regio
- Vanuit het onderwijs kun je hen, maar ook de middenmoot ondersteunen in het opstellen van hun ambitieprogramma's.

Conclusie:

De innovatiekracht van MKB en onderwijs ligt in het opheffen van de versnippering. Elk organisatie werkt met en voor het eigen netwerk. Als we erin slagen hierin onze krachten te bundelen leveren we een infrastructuur voor LLL. Die is onafhankelijk van de inhoud van projecten, d.w.z. dat we een aanbod hebben voor partijen die inhoudelijk aan de slag gaan.

Masterclass 9 – Agribusiness

Voorzitter Attje Meekma, vennoot melkveehouderijbedrijf VOF Hiemstra en voorzitter van Vereniging Agrarisch Landschapsbeheer Dantumadiel heeft de aanwezigen welkom. De MC start met twee inleidingen door Gerda van Eck en Theo Mulder

AgroAgenda Noord-Nederland

Gerda van Eck, kennistransfer Noord Nederland Agrofood en Groen, VHL University of Applied Sciences stelt de AgroAgenda voor:

Voor en door heel Noord-Nederland

- De Agenda geldt voor de drie noordelijke provincies
- Is ondertekend door alle relevante spelers in de kolom, incl. de Milieufederatie. Alle partijen zijn vertegenwoordigd in de Stuurgroep die de uitvoering aanstuurt en bewaakt.

Ambitie voor de noordelijke agrosector is in 2020:

- modern en renderend,
- schoon en efficiënt produceert en:
- in balans is met mens en omgeving

Doel:

- Samenwerking tussen agrospeleers bevorderen, gezamenlijk projecten ontwikkelen & uitvoeren, en samen subsidies verwerven

Programmalijnen:

- Duurzame primaire productie: in nauwe samenwerking met de agro- en foodindustrie en de kennisinstellingen, de productiewijze zowel economisch als ecologisch verder te verduurzamen. Noord-Nederland koploper in verduurzaming
- Meer toegevoegde waarde in de keten: bevorderen van de biobased economy, duurzaam gebruik van groene grondstoffen in de hele keten
- Landbouw en omgeving: ontwikkelruimte voor de landbouw, maar wel in balans met de andere functies in het landelijk gebied; landbouw moet met agrarisch natuur- en landschapsbeheer en andere vormen van blauwgroene diensten bijdragen aan betere kwaliteit van het landelijk gebied

Een paar icoonprojecten

- Structurele bodemverbetering: bodem als een van de belangrijkste productiefactoren voor de agrarische ondernemer; sluiten van kringlopen, bijvoorbeeld in het gebruik van organische stof en nutriënten/mineralen;
- Carbohydrate Competence Center (CCC) samenwerkingsverband van bedrijven en kennisinstellingen voor optimaal benutten van de agrarische grondstoffen binnen de voedingsmiddelen en chemische industrie;
- Gebiedscollectieven: bijvoorbeeld: Noardlike Fryske Wâlden en Agrarische Natuurvereniging Oost Groningen) voeren pilots om te 'oefenen' met de nieuwe GLB-systematiek.

Vitale Grond - Voedsel Gezond

Presentatie door Theo Mulder, Mulder Agro Kollumerzwaag over het belang van een gezonde bodem

Belang voor de planten

- Een gezonder gewas, en daardoor ook een gezonder leven, begint bij een gezonde bodem.

- Kringlopen: Bodem – Plant – Dier – Mest
- Planten kunnen de wereld voeden, maar het is de bodem die de planten voedt
- Klei-Humus complex geeft buffer in de bodem. Oplossing: kleimineralen / steenmeel & humus kweken
- Proef met steenmeel in Dantumadiel
 - Gemeente is initiator van project
 - Looptijd 3 jaar
 - Op 5 verschillende bedrijven toegepast
 - Dosering voor 10 jaar (10 ton/ha)
 - Van belang; - bodemanalyse - graslengte – graskleur - grasopbrengst
- Humus kweken door gefermenteerd organisch materiaal aan bodem toe te voegen → “Bokashi”
 - Koud proces (max. 40 graden), anders dan. composteren (warm, rottingsproces).
 - Hierdoor blijven enzymen behouden.
 - Principe is fermentatie net als in kuilvoer e.d.

Belang voor de kwaliteit van het voedsel

- “Agribusiness” (opbrengst) versus “Agriculture” (kwaliteit)
- Van daaruit kun je een nieuwe marktpositie verwerven: niet concurreren op prijs, maar op kwaliteit. Te meer als je erin slaagt om andere positieve effecten mee te berekent (gezondheid, klimaat, milieu etc.)

Belang voor klimaat en milieu

- Een gezonde bodem kan dienen voor waterberging
- Heeft ook geen gif nodig, planten die erin groeien ook niet

Belang voor de gezondheid van mens en dier -- De boer als dokter van de toekomst

- Aandeel mineralen en vitamines in onze voeding gaat achteruit.
- “Mensen worden gevoed door een voedselindustrie die geen aandacht voor gezondheid heeft en behandeld door een gezondheidsindustrie die geen aandacht voor voedsel heeft” Wendell Berry
- In puur voedsel gaan vitamines en organisch gebonden sporenelementen samen.
- Dat verhoogt onze vitaliteit, immuniteit en weerstand

De discussie

Samenwerking met onderzoekers:

Wil je als ondernemer voorop blijven lopen dan heb je flexibele, meedenkende en ondernemende onderzoekers nodig. Je wordt vaak geconfronteerd met starheid van onderzoekers die vooral aan hun eigen belang (ook financieel) denken. De oplossing ligt vaak in de keuze van je onderzoekspartners. WUR kan studenten en docenten inzetten, terwijl instituten zoals LEI en DLO vanwege voorkomen

van oneerlijke concurrentie gebonden zijn aan minimum tarief.

Toegevoegde waarde

- Ligt zowel in de agriketen als in de sociale component
- Denk aan community supported agriculture

Bewijslast

- Je voelt dat het klopt, maar je moet het ook kunnen aantonen Voor deelaspecten kan dat, maar als het gaat om het hele verhaal met alle onderlinge verbanden wordt het lastig.

Betrokken partijen

- Betrek ook spelers van buiten de agrisector: gezondheid, zorg, wellness, sociale sector

Masterclass 10 – Biobased Economy

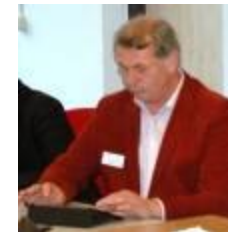
Voorzitter Wim Oosterhuis heet de deelnemers welkom. De masterclass start met twee inleidingen door Yellie Alkema en Hendrik Boekhoud.

Wat is Biobased Economy?

Hendrik Boekhoud, projectmanager bij VHL University of Applied Sciences definieert het begrip.

Nu: petrochemisch tijdperk

- 61% van alle olie voor transport
- Bijna 100% van alle petrochemicaliën en kunststoffen uit olie
- 99% van smeermiddelen zijn aardolieproducten
- 95% van alle retailproducten komen in de winkel met hulp van olie
- 99% van ons voedsel wordt geproduceerd met olie of gas voor kunstmest, agrochemicaliën, teelt, oogsten, verwerking en transport
- 37% van alle primaire energie in de wereld komt van olie.

Fossiele tijdperk eindigt binnen afzienbare tijd

- Noodzaak voor een nieuwe 'groene economie' Maar hoe?
- Focus op groene grondstoffen (biomassa) als deeloplossing

Definitie:

- De biobased economy is een economie waarin bedrijven non-food toepassingen vervaardigen uit groene grondstoffen (biomassa)
- Biobased economy is een bouwsteen van een duurzame samenleving, die niet meer afhankelijk is van eindige hulpbronnen

– Afvalfase? (“Cradle-to-cradle”)

Wat hebben we nodig?

- Kennisopbouw, biobased oplossingen en markt - *Technologie, inbedding in bedrijven, marketing, communicatie*
- Financiering- (*Achtergestelde*) *leningen, revolving funds, garanties, durfkapitaal*
- Regelgeving - *Wegnemen belemmeringen, creëren van experimenteerruimte, level playing field*
- Maatschappelijke acceptatie - *Consument, jongeren, bedrijven, lead customers, communicatie*
- Opleiding kenniswerkers - *Academisch, HBO, MBO*

Voor wie bidt het kansen?

- Primaire producenten - akkerbouwers, veetelers, loonwerkers,
- Toeleveranciers van reststromen - agrofood, waterschappen, natuurbeheerders,
- Afnemers - chemische industrie, specialty producten, materialenindustrie, bouw, vergisters en andere bioenergieproducenten, etc.
- Enabling industries - scheidingstechnologie, machine-/installatiebouw

Green Economy Project De Kruidhof

Yellie Alkema, eigenaar van SYARK gebiedsontwikkeling stelt het concept voor een INTERREG V B – project voor.

Uitgangspunt

- De visie van De Kruidhof (<http://www.dekruidhof.nl/>)

Leidend idee

- ‘Green Economy’: Bio based and circular economy supported by renewable energy (definition: Jan Rotmans)

Priority

- Het project valt onder Priority 1 van het operationele programma van INTERREG North Sea Region: Thinking Growth: revitalising economies in the NSR

Doelstellingen

- optimizing plant value
- develop bio based materials and products
- designing and processing of waste (water)
- optimizing supportive energy needs
- develop new business models

Quadruple helix principle

- Ondernemers: Cluster for bio based companies in South-Eastern Drenthe
- Burgers: De Kruidhof, botanical garden (envisaged visitor's centre for landscape and showcasing knowledge on bio based products)
- Onderwijs& Onderzoek: BioBrug: knowledge centre on biobased economy, University of Groningen (scientific and academic research connected to business administration, applied sciences in biotechnology and pharmacy)
- Overheid: Province of Drenthe and Municipality of Achtkarspelen

Partner Search

- o.a. 25th of June 2014, 10-12 am Aberdeen:
- Key word in partner search: supportive projects for green innovative SME's:
- GEP is looking for partners in all countries of the North Sea Region who are capable of forming a quadruple helix consortium on green innovation.
- GEP wants transnational exchange of knowledge and knowhow and match making for SME's where it comes to green innovation.

De discussie

Welke eisen worden aan projecten gesteld

- Afgebakend geheel, iets unieks
Versus:
- Passend partnerschap, qua breedte maar ook om inhoud vorm te geven
- Niet te klein en op regionaal allerlei thema's naast elkaar opzetten, vindt een bindende regionale noemer, daarmee de regio "branden".
- Uitgaan van waar de regio haar ambitie en behoeften heeft.

Welke kansen liggen er voor de regio (zowel rijp en groen, breed en gefocust)

- Transitie naar circulaire aanpak (van betalen voor afval naar inkomsten voor grondstoffen –de vroegere afvalstoffen-)
- Businessmodellen voor circulaire economie, duurzaam grondstoffenbeheer
- Kennismodellen ontwikkelen om ketens sluitend te maken, zoeken naar schakels voor sluitende keten.
- Behoud kwaliteit van leven, op een meer toekomstbestendige wijze
 - Meer met microbiologie doen, regionale kansen voor voedingsmiddelenindustrie
 - Lokale energie-initiatieven
 - Fermentatie voor bodem, bodemvruchtbaarheid
 - Verbinding agrarische sector en green economy (terugdringen antibiotica)
- Verbinding met University Campus, Master of Sustainable Society

- Verbinding maken met re-integratie, visie daarvoor ontwikkelen
- Groter overkoepelend regionaal thema zou kunnen zijn: “farm of the future”
- Unicité van het landschap als uitgangspunt
- Benutten en bewustzijn drijfveren: niet alleen de ideologische (bijdragen aan betere, groenere wereld, gemeenschapszin, maar ook de economische en het eigenbelang: “what’s in it for me”
- Uitdaging: verschillende partijen met eigen drive bij elkaar brengen, drempels slechten en gedeelde verantwoordelijkheid.

Plenaire terugkoppeling

Trea Tamminga, programmacoördinator Netwerk Noordoost, nodigt de voorzitters uit voor een samenvatting van de masterclasses.

Innovatie MKB & Onderwijs

- Er is op zich geen reden tot ontevredenheid. We hebben drie goede spelers om MKB en onderwijs te verbinden, elk met een sterke kant:
 - Innovatiehuis – weet vooral ondernemers goed te vinden
 - Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân – heeft sterke lijnen naar onderwijs en onderzoek
 - Gouden Driehoek – steekt sterk in op ondersteuning bij beroepskeuze en dus type vervolgopleiding
- Toch kan het beter: het schort aan samenwerking
- We leveren
 - Met z’n drieën samen hebben we veel te bieden:
 - Per project een breed spectrum aan partners uit MKB, onderwijs en overheden, maatschappelijke spelers
 - Per project: een instrument, een structuur, en een systeem, vooral voor nieuwe en effectieve vormen van LLL
 - We kunnen daardoor zorgen voor de voorwaarden van smart, sustainable en social inclusie growth
- We zoeken:
 - Content via projecten; we willen aanschuiven op inhoud
- Waar ligt de urgentie?
 - Noodzaak tot transitie en systeeminnovatie
 - Nieuwe wegen voor LLL

Agribusiness

- Twee inleidingen: over AgroAgenda en Belang van gezonde bodem
- Een gezonde bodem biedt kansen om sectoren en hun verschillende doelen met elkaar te verbinden:
 - water,
 - gezondheid,

- kringlopen,
- recreatie

Biobased Economy

- Twee presentaties: definitie van en voorbeelden voor Biobased Economy, en een concept voor een nieuw INTERREG-project rond De Kruidhof
- In de discussie ging het vooral om de vraag: hoe haal je als regio hier het meeste effect uit en hoe pak je het aan:
 - Via een brede kapstok waar je concrete projecten aan ophangt?
 - Of via een focus op een aantal majeure en kansrijke projecten
- Conclusie was: componeer een uniek regionaal verhaal, gebaseerd op verbindende visie
 - Benoem daarin de aanpak voor de drie 'S': hoe draag je bij
 - aan slimme groei (economische dragers),
 - aan duurzame groei (via biobased economy, groene economie, circle economy, kringlopen, ketens sluiten)
 - en aan sociale inclusiviteit (via horizontale en verticale verbinding van alle maatschappelijke spelers – ook hier: ketens sluiten, maar dan van alle belanghebbenden – quadruple helix)
- De urgentie ligt zowel in welzijn als welvaart van de regio

Conclusies

Wat opvalt:

3. We moeten de urgentie (waarom doe je het) en het belang (voor wie doe je het) zo expliciet mogelijk verwoorden
4. We gaan hoe dan ook door met de ontwikkeling van de regio Noordoost Fryslân, als het kan met de EU, maar als het niet kan ook op eigen kracht.

Hoe nu verder?

5. Om te raadplegen: van elke sessie is een verslag gemaakt. De verslagen zijn te downloaden
 - Op de site van de gemeente
 - Op de site van Netwerk Noordoost
 - Op de site van de Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân
6. Van alle 10 MC's komt nog een kort verslag
7. Volgende stap is een analyse van de resultaten (wrap up op 3 juni)
 - Wat is de aanpak?
 - Wat zijn de speerpunten?

- Zijn er kansrijke projecten voor EU partnersearch?
8. Dit gaan we voorleggen
- Op de afsluitende partnermeeting van Vital Rural Area (4, 5 en 6 juni in Dokkum)
 - Op de North Sea Conference van INTERREG (25 en 26 juni in Aberdeen)

European Union The European Regional Development Fund

The Interreg IVB North Sea Region Programme

*Investing in the future by working together
for a sustainable and competitive region*